

<p>מסכת ביצה דף לז עמוד א</p> <p>ואלו הן משום מצוה: לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין - גזרה משום מקח וממכר.</p>
<p>רש"י מסכת ביצה דף לז עמוד א</p> <p>משום מקח וממכר - דלמקח וממכר דמו, שמוציא מרשותו לרשות הקדש, ומקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיהו נח, יג). אי נמי, מקח וממכר אתי לידי כתיבה שטרי מכירה. ואם תאמר הויא לה גזרה לגזרה, כולה חדא גזרה היא.</p>
<p>ישעיהו פרק נח, יג-יד</p> <p>(יג) אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וכבדתו מעשות דרכך ממצוא חפצך ודבר דבר:</p> <p>(יד) אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר:</p>
<p>רמב"ן ויקרא פרק כג פסוק כד</p> <p>(כד) יהיה לכם שבתון - שיהיה יום שביתה לנוח בו... והנה ידרשו "שבתון" לשבות בו לגמרי אפילו מדברים שאינן מאבות מלאכות ותולדותיהן... ונראה לי שהמדרש הזה לומר שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה בי"ט אפילו מדברים שאינן מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות ולמלא החביות יין, ולפנות הכלים וגם האבנים מבית לבית וממקום למקום, ואם היתה עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה יהיו עומסים על החמורים ואף יין וענבים ותאנים וכל משא יביאו בי"ט ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר, ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשלחנים על שלחנם והזהובים לפניהם, ויהיו הפועלים משכימין למלאכתן ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהן, והותרו הימים הטובים האלו ואפילו השבת עצמה שבכל זה אין בהם משום מלאכה, לכך אמרה תורה "שבתון" שיהיה יום שביתה ומנוחה לא יום טורח. וזהו פירוש טוב ויפה.</p>
<p>מסכת בבא מציעא דף נח עמוד א</p> <p>השוכר את הפועל לשמור את הפרה, לשמור את התינוק, לשמור את הזרעים - אין נותנין לו שכר שבת; לפיכך אין אחריות שבת עליו. היה שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע - נותנין לו שכר שבת, לפיכך אחריות שבת עליו.</p>
<p>רש"י מסכת בבא מציעא דף נח עמוד א</p> <p>נותנין לו שכר שבת - שנבלע בשכר שאר הימים, ואינו מפורש לשבת.</p>

שולחן ערוך חושן משפט הלכות מקח וממכר סימן רא

סעיף א - מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים, ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו, אף על פי שלא נתן לו מהדמים כלום, כל החוזר בו אחר שרשם מקבל מי שפרע. ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור, נקנה המקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו, וחייב זה ליתן הדמים. והוא שרשם בפני המוכר, או שאמר ליה המוכר: "רשום מקחך".

סעיף ב - וכן כל דבר שנהגו התגרים לקנות בו, כגון על ידי שנותן הלוקח פרוטה למוכר, או על ידי שתוקע לו כפו, (או במקום שנוהגים הסוחרים שמוסרים לקונה המפתח), וכן כל כיוצא בזה.

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן קנט

לכבוד אחי חביבי הרב רבי בונם נ"י הגאב"ד דק"ק מאטרסדארף.

מכתב אחי רומעכ"ת הגיעני לנכון היום. ולעוצם טרדותי וחולשת כחי בעו"ה א"א להשיב על כל דבריו. ולמלאות רצונו במקצת אשיב על חד מנהון בקיצור. והוא...

וכן במה דקיי"ל אין קונוין בשבת. אם מכר לו חפץ בע"ש במשיכה או בכסף. ואמר תקנה לך למחר. דבשבת נגמר הקנין. וכן מכר לו בע"ש במעכשיו בתנאי שיעשה כך וכך. אם מותר לקיים התנאי במעשה בשבת. שעי"ז נתקיים הקנין למפרע בע"ש, די"ל דבשניהם מותר, דבראשון אינו עושה מעשה בשבת אלא דמעצמו נגמר דשרי. וכן בשני אף דעושה מעשה מ"מ הוי רק קיום התנאי. אבל המכר נגמר למפרע בשבת. או דבשניהם אסור. בא' משום גמר הקנין בשבת. ובשני משום דמעשה קיום התנאי גורם לגמור הקנין, או בא' מותר ובב' אסור. או בהיפוך. ע"כ תוכן דבריו.

לכאורה נ"ל להוכיח ממ"ש התה"ד בהא דאין פודין בשבת. ולא אמרינן יתן לכהן המעות מע"ש, דאיך יעשה עם הברכות (והובא במג"א סי' של"ט ס"ק ח') והרי הפדיון א"א לחול כ"א בשבת. ואעפ"כ לולי הברכות והסעודה היה מותר לפדות ע"י נתינת מעות לכהן בע"ש שיחול הפדיון בשבת. הרי מבואר דדין א' הנ"ל שרי. ואך מ"מ צריך רא' גדולה לזה מהש"ס...

וא"כ תרומתו נפשט. דבין בתנאי ובין באומר שיחול בשבת הוי שבות.

ידידו ואוהבו אחיו. עקיבא

שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אורח חיים סימן כו

...ומה שכתבתם משום שכר שבת אין זה ענין לעסק הטלת חמין רק אם בעל המרחץ רשאי לקבל שכר או לא. וגם בזה נראה לפענ"ד שאין למחות בידו מליטול שכרו מתרי טעמי. חדא דטבילת הנשים דבר מצוה הוא ודומה לשכר החזנים בסימן ש"ו סעיף ה' שיש מי שמתיר. ועוד שהרי שכר העצים ודאי מותר דאטו מי שלוקח דבר מחבירו בשבת לא יפרע לו בחול וא"כ רשאי ליטול שכרו בהבלעה עם שכר העצים וכל מקום שהלכה רופפת בידך וכו'. והרי המנהג פשוט שהנשים הטובלות בשבת שנותנות לבעל המקוה שכרו ותו לא מידי כעת. ועושה שלום במרומיו יעשה שלום ביניכם. דברי הדורש שלומכם:

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן נא

ב"ה אור ליום ד' יתרו רס"ט.
 החוה"ש וכת"ס לכבוד תלמידי החר"ף הבקי כש"ת מו"ה רפאל זאב נ"י ריש מתיבתא בק"ק ווארשא.

(א) מה שנסתפק ר' עקיבא איגר [מהדו"ק סי' קנ"ט] במקנה מערב שבת שיחול בשבת... מה שנפלא בעיניו מאי שנא מכל המלאכות שמותר לפעול מבעוד יום שתיעשה המלאכה בשבת. חילוק גדול יש. דבכל המלאכות המלאכות נעשית מאליהם בשבת ואין צריך עוד אל האדם. שאפילו מת האדם טרם נעשה המלאכה. תיעשה המלאכה. אבל בקנין הרי הקנין נעשה בשבת מחמת האדם. שאם מת או מכר לאחר. קנין הראשון בטל. וכיון שהקנין נעשה מכח האדם בשבת. יש לומר דחשוב עושה הקנין בשבת. ואף שלא עשה בשבת. יש לומר כמו מימר חשיב מעשה הואיל בדיבורו אתעביד מעשה חשיב עושה מעשה, הכא נמי הואיל מחמתו נעשה מעשה הקנין חשיב עושה מעשה:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז

סעיף ד - מותר לתת לאינו יהודי מעות מערב שבת לקנות לו, ובלבד שלא יאמר לו: "קנה בשבת".

ש"ת

סימן קיז

מהרש"ג

קלא

סימן קיז.

לכבוד תלמידי המופלג חריש כיה יעקב חזקון קצנעל בי
ציק שוואקי יצ"א.

על דבר שאלתך בכלי הנקרא הטאמאט שנחמדש בעתים הללו
שנתיחין אותו בחוץ צרכי' ומשימין בחוכה ליקערניך
ועשאקאלאד וכו' נעשכ על אופן זכ שמי שמליך בחוכה מטבע
הנקלג צעד ליקערליך או הטשאקאלאד יכול לפתוח חיצה קטנה
ויכול ליקח הסחורה צעד המטבע. ועתה השאלה כיון שיהא עומדת
בחון גס צש"ק ויבאו אנשים עכ"ס או ישראלים דלא מעלי ויקחו
ליקערליך או הטשאקאלאד וישליכו שם המטבע גם בשבת אם
אין כאן להישראל צעל הטאמאט הנ"ל איסור של מו"מ בשבת.
עכתי"ש הלכה למעשה כי לאציק ישנו כלי ה"ל:

וחור"ד לחלק צד בן אם הכלי הנ"ל עומדת צרכי' לגמרי או
עומדת בחזר או בחנות של ישראל וכו' על אופן זכ,
א) דאם הכלי עומדת צרכי' ל"ל להחזיר ומשום דאין כאן מקום
ויסוד לאסור דכיון דמבואר בשבת דף ח"י גבי פלוגתא דר"ש ור"ה
דקו"ל כוונתיכו דמותר לפרוש מאדא מצע"י אף שזדים בשבת.

ובן מותר לתת למר לתוך היוכה להיות מלכע בשבת וכו' וכו' מלאכות
פדומה לזה. וקעטם דקמלאכה נעשה בשבת מעלמו ממילא ואעפ"י
שכוא עשה פעולה לזה מע"ש מ"מ מותר אף שכל המלאכות הללו
פס דאורייתא. וא"כ כ"ש צמו"מ הנעשה בשבת ממילא וודאי מותר
אף שהוא עשה פעולה לזה מע"ש. אך לבאור הכי מבואר דלמכור
לכרי או להעמינו ג"כ צ"ב מחזיקין ומבואר שם במשנה שאח"כ
דצ"ב מחזיקין עם השמש וכיניו קודם השקיעה וכמו שפירש"י
וכרעצ"ט אבל לאחר שקב"ח אסור כמש"כ התוס'. וצ"ד הכי
העכו"ם לוקח לאחר שקב"ח בשבת עמנו וא"כ יש לבאור מקום
לאסור. אמנם נראה דמ"מ מותר צ"ד דלא מצע"י למכ שכתבו
התוס' צעטם האיסור משום דנראה כשליחו א"כ כ"ז שייך באם
הישראל מוסר לו החפץ בשבת. אכן צנודן הטאמאט שאין הישראל
עושה שום דבר ואינו יודע כלל אימת נוטל הגוי החפץ לא שייך
כלל מחזיק שליחו וצוודאי מותר. אלא אפי' לדעת הרמב"ם צפ"ו
מה' שבת שכתב הש"ס צס"ר רנ"ז דבריו דיש חשש מ"ע דכשרואין
שהעכו"ם יאל עם חפץ של ישראל בשבת יאמרו שהישראל מכר לו
בשבת. זה שייך דוקא כשהוא יואל מביט או מחזר הישראל וחפץ
של ישראל בידו. אבל כאן שהטאמאט עומד בחון צרכי' וכו' וכו'
אינו יואל מביט ישראל כלל עם החפץ וכו' דגם הכלי הנ"ל נחשב
רשות ישראל כדמוכח צפ"ק דצ"מ וצ"צ פ' הספינה דכא דכליו
של אדם קונה לו הוא מטעם חזרו. מ"מ כאן כ"ע יודעין שלא
מסר לו הישראל החפץ כלל בשבת רק מעלמו נעלו. והכל יודעין

שאין הישראל עומד בחון פנימית הכלי למכור או למכור לו
החפץ ממלא שאין שייך כלל מ"ע ודאי דמותר אליבא דר"ש. ונראה
עוד דאפי' למכ שנסחפק בהש"ר רעק"א סי' קנ"ט אם מותר לקנות
בחול שיחול הקנין בשבת [המשל צדא אם יש לזיטאליאן שמוכרים
אחד דבר והוצגל לזיטאליאן על שבת. ומתחלה מוכנים אפפערטין
ובשבת פותחין השרים האפפערטין ומחליטין למי ליתן הדבר הנמכר
אם מותר לישראל לתת אפערט עם קאווליאן קודם בשבת. או
אפשר דאסור כיון שהשרים מחליטין המקח בשבת] ומשמע צסוף
קשוצחו דמסיק לאסור. ומורי מהר"ם שיק חש לדבריו לענין ע"פ
שחל בשבת שלא לכתוב צהש"מ שהקנין מחזיק בשבת מכה דברי
כ"י רעק"א הנ"ל. וא"כ לכאף מוכח מדבריהם דמקח וממכר הנעשה
מאליו בשבת שלא ע"י מעשה ישראל בשבת כלל ג"כ אסור [ולקמן
א"כ אבאר דעתיו אף צנודן של הגרע"א להחזיר צראות וצטעמים
וכוונת] אמנם נראה דאפי' לפי דבריהם יש להחזיר צ"ד דשאני
הסם שמתחלה כשנותן הישראל האפפערט יודע שיגמר המקח
בשבת. ולכן ס"ל דזה כיוי כמוכר או קונה בשבת וא"כ צ"י משום
מ"מ דאסור משום נזירה כתיבה. אבל צ"י ששמש הישראל
ליקערליך וכו' הטשאקאלאד צככלי אינו קוצע כלל זמן על שבת ואין
הישראל יודע כלל אם יבוא העכו"ם לקנות בשבת או בחול צוודאי
אין שום איסור להישראל להגיד בחון הכלי החפצים והעכו"ם יקנה
אימת שיראה ומותר גם לדבריהם ^{אוצר החכמה}

ובעיקר
חלי רק צעמה שהצעלים עושים הפעולה. ואם הצעלים עושים
צפ"ש אף שהקנין חל בשבת מותר. וכן להיפך אם הצעלים עושים
פעולה בשבת אף שמחזיקין לה יחול עד מו"ש מ"מ אסור
כגון לומר בשבת היום חול ולמחר קודש או מפרש חרומה שיחול
החרומה לאחר השבת. וכן צקדושין לומר לאשה הכי את מקודשת
לי בחפץ זה ציום מחר. ולהיפך שיאמר צפ"ש הכי את מקודשת לי
למחר מותר: ^{אח"ח n"ח 1234567}

וכנני צד רבך כד"ש וש"ת.

סעמיכאלי יצ"ו חרפ"ז לפ"ק.

שמעון גרינפעלד

ש"ת מהרש"ג

א"ח ס"מ סה

עוד אמרתי בהני דרעש מאשינען דאפגז דלא שייך בהו
איסור שבת שבת, דהרי לריך לריך הדיעה להסיוק
המאשין ע"י עניים או בעמזין, והנה כשנע הדבר דאע"ג
דשבת שבת אסור מ"מ צוודאי מותר לו לקבל שבת בעד
העניים או הבעמזין שלו, דהוי כמו מי שנקח דבר של חבירו
בשבת ואכלו או הפסידו דלא יעלה על הדעת לומר דלא
ינטרף לשלם משום דהוי שבת שבת כיון דהתשלומין הם
רק בעד החפץ שלו שאכלו או הפסידו, ואפי' אם חבירו
מרויח בו ג"כ לית לן בה, ואף דגמלא שהמוכר מרויח
בשבת מ"מ כיון דהרווח הוא 'בהחפץ' או בהדבר מאכל
לית לן בה, ועוד דכיון דמה שמשלם בעד החפץ אין בו
משום שבת שבת א"כ שוב אף דהמוכר מרויח בה מ"מ
ג"כ שוב אין איסור דזה הוי שבת שבת בהבדלה דהרווח
הוא נבלע בתוך דמי הקרן של החפץ, וכיון שכן א"כ
גם גבי דרעש מאשינען הללו י"ל, דכיון דבעד העניים
והבעמזין של הישראל בעל המאשין צוודאי מותר לו לטול
שבת, א"כ כיון דמקצת תשלומין הללו הם של היתר, ממילא
אף שנטול שבת הרבה ונכלל בו גם בעד הדרעש מאשין,
מ"מ שוב הוי שבת שבת בהבדלה יהכל מותר, וגרסה
מדברי הפוסקים והש"ת דהא דשבת שבת בהבדלה מותר,
לה צע"י שיהי' דוקא הזמן של היתר הרוב כגון שיהי'
דוקא שכיר שנה או חדש או שנוע, הלא אפי' אי נטול
שבת בעד שלשים שעות והשעות הללו מתחילים כמו ג'
אי ד' שעות קודם השבת, וכלים כמו בכמו צ' או ג' שעות
אחר השבת חשוב ג"כ בהבדלה, אף דהשעות של שבת
הם הרוב, מ"מ כיון דלא נקצצ השכר ג' השעות של שבת
לכדם רק מעורב עם אחר שעות של חול מותר, וא"ל
לדבריהם דהא דנקטה הגמ' בס"פ הזהב ואם הי' שכיר
שבת שכיר חדש שכיר שנה מותר, לאו דוקא נקטה הגמרא
באופן שהיתר הוא הרוב אלא אורחא דמילתא נקטה דכן
הוא הדרך עפ"י הרוב, אבל באמת אפי' אי הי' מושכר
כג' ל' שעות ג"כ מותר לו לקבל שבת על השעות של ימי
השבת אף דהשעות של שבת הם הרוב דגם בכה"ג חשוב
בהבדלה, וא"כ כמו כן צנידון הדרעש מאשינען כיון דמעורב
בהשכר שמשלמין לו גם שבת העניים והבעמזין שנותן בעל
המאשין א"כ שוב הוי השכר שהוא מקבל מכל מעטער
שדשין או שטוחנים שבת שבת בהבדלה ולית צ"י איסורא
משום שבת שבת כן נלפענ"ד ללמד זכות על פרנסת אחינו
צ"י בגלות המר הזה, וד' ילמד עלינו זכות בכל עניינינו
וע"ז באשכ"ח פה סעמיכאל.

שמעון גרינפעלד

שו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן לד

בנדון מכירה אוטומטי בשבת .

ב"ה יום ג' ויקרא ז' אדר ב' תשי"ט לפ"ק מנשסתר יצ"ו .

נשאלתי, אודות מכירה האוטומטי, שכאשר משליכין בתוכה איזה מטבע, היא משלכת מתוכה דבר ידוע, או שנמצאים בתוכה כמה עינים לענג הילדים, וע"י השלכת המטבע מתחיל לעבוד והילדים מתענגים, ואין ידוע למי שייכת הכלי, מה דינה בשבת .

(א) הנה כבר איתמר ד"ז בתשובת האחרונים, כמו שהבאתי בספרי (ח"א סי' נ"ו) מס' שערים מצוינים בהלכה (סי' פ' אות ל"ב) בשם שו"ת גבעת הלבונה (או"ח סי' כ"ח), דיש בזה משום איסור מקח וממכר, בין על הלוקח, כגון שיש לו כבר המטבע בידו בשוגג, דדינא הוא שמותר לו להניחה במקום שירצה, מ"מ אסור להשליך המטבע לתוכה, ובין על המוכר, דיש איסור לישראל להניחה ברחוב העיר, משום דלא ימלט שלא יקנה אחד בשבת, וכליו של אדם קונים לו מדין חצר, וכמו דקיי"ל, שאסור ליתן לנכרי מעות שיקנה בשבת, ואפילו בסתם אסור, אם יום השוק בשבת כמו שאיתא בש"ע (או"ח סי' ש"ז) עכת"ד, והנה בנוגע לענין לוקח, בודאי הצדק עמו, שעושה להדיא מעשה הקני' בשבת, וע"כ חששתי לזה בנוגע להשאלה בספרי שם, אבל בנוגע לבעל האוטומט, הרי הובא בס' שערים מצ"ב שם, /שערים מצוינים בהלכה סי' פ' אות ל"ב/ משו"ת מהרש"ג (סי' קי"ז), שכתב להתיר, אם הכלי הנ"ל עומדת ברה"ר, והלוקח אינו נכנס לרשות הישראל, מטעם דגם מלאכה דאו' מותר, כשנעשית מעצמה בשבת, כדאי' (בש"ע סי' רנ"ב סעי' ה'), וכ"ש מו"מ, ואף להתוס' (שבת י"ז ע"ב ד"ה אין), שכתבו הטעם לאסור, באם העכו"ם יוצא מרשות הישראל, לאחר שקיעת החמה, משום דמחזי כשלוחו, זה דוקא דהישראל מוסר לו החפץ, משא"כ הכא שהכל נעשה מעצמו, ומ"מ אם הכלי עומדת ברשות ישראל יש להחמיר, ומכ"ש דבשבת ויו"ט אסור לו להישראל, להניח בכלים הנ"ל, הדברים שנזרקים לחוץ, אף אם אינם מוקצים עיין שם באריכו' עכת"ד .

(ב) והנה אין לי הספרים הנ"ל לעיין בדבריהם, אכן הרי חזין דיש למי שרוצה בהתירא, על מי לסמוך, אמנם לענ"ד נראה למאן דמתיר, שיתנה באופן דלהלן, דנחזי אנו, דלכאורה יש שני טעמים לאיסור, א' משום החפץ שמקנה להקונה, דהוי כמו שמקנה קודם שבת למי שיזכה בזה ע"י השלכת המטבע, ואם יהי' זה בשבת, אז יחול הקנין בשבת, והב' מטעם המעות שקונה בעל הכלי בשבת כנ"ל .

(ג) והנה בנוגע לחשש הא', כבר נמצא בזה, בתשו' גדולי האחרונים לאיסור, והראשון שנסתפק בזה, הוא הגאון הרעק"א (בסי' קנ"ט), ומסקנתו לאיסור, הן אם מכר לו חפץ בע"ש, ואמר תקנה לך למחר בשבת, והן שמכר בע"ש במעכשיו, בתנאי שיעשה למחר כך וכך, דאסור לעשות מעשה קיום התנאי בשבת, משום איסור מקח וממכר, וכ"כ בזה בתשו' כתב סופר (או"ח סי' מ"ו), ובתשו' מהר"ם שיק (או"ח סי' קל"א) צדד להתיר, אבל ראיתי בתשו' אבני צדק (או"ח סי' ל"ד) שהחמיר בזה, ורק ע"י צידוד איזה תקנה בנדון דידי', ובמקום הפסד גדול, התיר, וכן החמיר בזה בתשו' אמרי יושר (ח"ב סי' צ"ו) במקח וממכר, ובס' שערים מבה"ל שם, שהעתיק מתשו' אבני צדק וא"י להתיר, קצר קצת, ואף דבנד"ד דלא קבע הקנין על שבת דוקא, מ"מ לפי מה שהוכיח בתשו' אבני צדק שם דיש לאסור בנדון הנ"ל, (וכן העיר בראי' זו, בתשו'

מהר"ם שיק שם), מהא דכתב הרמ"א (בסי' רנ"ב), דיש להחמיר שלא יוציא הנכרי החפץ בשבת מבית הישראל, ויש שם טעם א' בטו"ז ומג"א מפני מראית עין, ובמחצית השקל מבואר עוד טעם א', דאף שנתן הנכרי הכסף מקודם, ויחד לו מקום, אפי"ה אסור מן הדין, מפני שי"א שכסף אינו קונה, ושכירות לא קני', נמצא קונוהו הנכרי במשיכה בשבת, והו"ל כמוכרו בשבת, הרי אף דהקנין נגמר מאליו בשבת, בלא מעשה הישראל, והרי שם קיבל הישראל הכסף מע"ש, וביד הנכרי לקנותו בכ"ע שירצה, ומ"מ אסור עיין שם, וא"כ לכאורה כמו כן בנד"ד.

(ד) אכן לפי מה שהעלה בתשו' אבני צדק שם /או"ח סי' ל"ד/, דהא דאסור למכור בע"ש שיחול הקנין בשבת, הוא דוקא בחד מהני תרתי, היינו במקום שחל הקנין בשבת דוקא, כמו בנדון הא' של תשו' רעק"א הנ"ל, או כמו בדין הב', דניהו שחל למפרע, ע"י מעשה קיום התנאי בשבת, מ"מ כיון דמעשה שבת גומר הקנין למפרע, אסור, אבל היכא שהקנין חל למפרע בלא מעשה שלו שרי עיין שם, וכן נראה דס"ל לפשיטות בתשו' מהר"ם שיק שם /או"ח סי' קל"א/, אך בנוגע להמציאות בנידון נראה שהמה מחולקים עיין שם, וא"כ הרי יש עצה בנדון דידן, שיאמר בפ' קודם שבת, שמי שיבוא לידו החפץ מהכלי בשבת, יחול הקנין עוד מקודם שבת, וכגוונא דאיתא (במס' סוכה מ"ב ע"ב), דכל מי שהגיע לולבו בידו הרי הוא לו במתנה, ובירושלמי (שם ה"ב) תלי זאת, בפלוגתא של ר' דוסא ור' יהודא גבי צנועין (בב"ק ס"ט), היינו דס"ל דמתנה מע"ש שיחול למפרע, ותלי' אם יש ברירה או אין ברירה, ועי' בזה בחת"ס (בחידושיו לפ' לולב הגזול, הנדפס בסוף ליקוטי שו"ת חת"ס, בדמ"א ע"א ד"ה כל), ומש"כ בספרי (ח"ב סי' ל"ד), וע"ע בגליון הש"ס שעל הירושלמי שם, וא"כ בנוגע לנד"ד באיסור מקח וממקח דהוי רק חשש דרבנן, הרי בדרבנן אמרינן יש ברירה, וכמו שכתב כה"ג השואל בנדון שלו בתשו' מהר"ם שיק שם /או"ח סי' קל"א/, אלא שהמהר"ם שיק דחה שם שהמציאות הוי בענין אחר, משא"כ בנד"ד הרי אפשר לעשות כן כנ"ל.

(ה) ומה שנוגע להחשש הב' מטעם המעות שקונה בעל הכלי בשבת כנ"ל, בזה יש להמציא התקנה שאיתא בתשובת מהרי"א אסאד (חאו"ח סי' פ"ג), שמצא תקנה לענין דורונות ומתנות שנתונין בשבת להרב לכבוד הדרשה, ויש בזה משום איסור מו"מ, כאשר תמה בזה המג"א (בסי' ש"ו סקט"ו), דיכוון המקבל המתנה שלא לקנותו בשבת עד מוצאי שבת, אף על גב דחצרו של אדם קונה שלא מדעתו, היינו בא"י, אבל ביודע ואין מכוון לקנות, לא קניא, כמ"ש המל"מ (פ"ב מה' זכי' ופי"ז מה' גזילה), ואפילו להמהרי"ט שהביא המל"מ שם, דס"ל ידו עדיפא וקנה, מ"מ בכוונה הפכיית, שמכוון ע"מ שלא לקנות, ודאי מודה המהרי"ט שאין קונה הדבר בע"כ, והביא ראיות לזה, ושוב כתב דמצא תקנה הנ"ל בספר המקנה (בק"א ה' קידושין סי' ס"ד), ועי' בזה בתשו' אבני צדק שם /או"ח סי' ל"ד/, וא"כ יש עצה גם בנד"ד, דעדיף מהנ"ל, דל"ה רק משום חצר ולא ידו, לומר בפירוש קודם שבת, שאינו רוצה לקנות המעות, עד מוצאי שבת, ושוב אין בזה משום איסור מקח וממכר.

(ו) ומה שהשואל העיר אם אין בזה משום שכר שבת, והנה אם נאמר דיש בזה משום שכר שבת, לא יועיל לנו במה שהכל נעשה מעצמו, ע"י ההכנה מע"ש, דכל עיקר איסורו של שכר שבת הכי הוי, ומה"ט כתב באמת הב"י (או"ח סי' תקפ"ה), דלית בי' דררא דאיסורא דאו', עפ"י מה שכתב רש"י (בכתובות סו"פ אעפ"י), דשכר שבת אסור, משום גזירה דמקח וממכר, וא"כ הו"ל גזירה לגזירה עיין שם, והקשה הא"ר, דהא בש"ס (בפ' משילין) קאמר, דאין מקדישין בשבת משום גזרות מקח וממכר, וכתבו רש"י ותוס' דכולה חדא גזירה, וא"כ הה"ד לענין שכר שבת, ותי' בתוספת שבת (בסי' רמ"ג בפתיחת הסימן באמצע ד"ה

וכללא), דשאני התם שעושה מעשה בשבת עצמה, משא"כ לענין שכר שבת, שאינו עושה שום מעשה בשבת, אלא ששכרן מע"ש, בכה"ג ליכא למגזר אטו מו"מ ושכירות בשבת גופה, דהא אפילו ב"ש דאסרו בשריית דיו מע"ש, משום גזירה שמא יעשה כן בשבת, כיון דעיקר השרי' נעשה בשבת, אבל בטעינת קורות של בית הבד, גם לדידהו שרי בע"ש, דלא גזרינן שמא יעשה כן בשבת, כיון דגם בשבת, אין בו אלא איסור דרבנן, וא"כ הה"ד נמי בזה, עיין שם, אבל כ"ז רק לומר דלא הוי רק חומרא, ובמקום מצוה שרי, עי' (בסי' ש"ו סעי' ה') ובתוספת שבת שם, אבל זולת זה אסור, אף שאינו עושה שום מעשה בשבת, וא"כ הה"ד הכא, אם נאמר דיש בזה משום שכר שבת, - אכן כנראה אין בזה משום שכר שבת, דאף אם נאמר דבעל הכלי חושב בהמחיר שלוקח בעד החפץ, גם בעד שכר הכלי, שמחזיק שם הסחורה, מ"מ שייך בזה מש"כ הנוב"ת (או"ח סוס"י כ"ו), לענין שכר הרחיצה, וז"ל ועוד שהרי שכר העצים ודאי מותר, דאטו מי שלוקח דבר מחבירו בשבת, לא יפרע לו בחול, וא"כ רשאי ליטול שכרו בהבלעה עם שכר העצים עיין שם, וממילא הה"ד הכא דשייך כל זה.

והיוצא לנו מזה, דבהתקיים כל התנאים, היינו שהכלי עומדת שלא ברשות ישראל, ובמקום שאינו ידוע מי בעל הכלי, והכל נעשה מע"ש, ועוד יתנה שני התנאים דלעיל קודם שבת, יש מקום להתיר. יצחק יעקב ווייס.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן ס

מלאכה הנעשית בשבת ע"י שעון שבת בעה"י כ' טבת תשל"ז. מע"כ נכדי אהובי וחביבי מוהר"ר מרדכי טענדלער שליט"א.

הנה בדבר שע"י חשמל (ענין העלעקטרי) אפשר ע"י מורה שעות הנעשה לכך שיעמידנו בערב שבת באופן שיתחיל לבשל למחר ביום השבת כשעה לפני זמן האכילה, אשר אחיך נכדי היקר אהרן ברוך שליט"א שואל, הנה לענ"ד פשוט שאסור להתיר זה דהרי ע"י מורה שעות כזה יכולים לעשות כל המלאכות בשבת ובכל בתי החרושת (פעקטעריס) ואין לך זלזול גדול לשבת מזה, וברור שאם היה זה בזמן התנאים והאמוראים היו אוסרין זה, כמו שאסרו אמירה לעכו"ם מטעם זה, וגם אולי הוא ממילא בכלל איסור זה דאסרו אמירה לעכו"ם, דאסרו כל מלאכה הנעשית בשביל ישראל מצד אמירת ישראל וכ"ש מצד מעשה ישראל. ול"ד למה שמותר להעמיד קדרה ע"ג האש אפילו רגע אחת קודם השבת שיתבשל בשבת ולא אסרו רבנן כשליכא חשש חתוי בשבת דף י"ח ע"ב, דהוא משום דכל מלאכה דעושה האדם במלאכת בשול הוא העמדת הקדרה ע"ג האש דבעצם הבשול אינו עושה האדם, ולכן בהעמדתו הקדרה ע"ג האש בע"ש הוא כגמר האדם כל מעשיו במלאכה זו דבשול ולא שייך לאסור על מה שעושה שוב האש, אבל היכא שעדיין לא שייך להחשיב כנעשה המלאכה כהא דהעמיד בע"ש את המורה שעות שיתחיל המלאכה דוקא בשעה פלונית בשבת זה הרי לא נעשה בהמלאכה עדיין כלום מבע"ש, שאין להתיר מצד זה.

ועיין בנ"י ב"ק דף כ"ב ע"א שתירץ על מה שהוקשה לו למ"ד אשו משום חציו היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת וכן מאחיזין את האור במדורה והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת דהרי הוא לדידיה כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת, דהוא משום שחציו אינו שנחשב שאחר כך עושה אלא שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל והוי כמאן דאגמריה בידיים בההוא עידנא שהדליק שהיה זה בע"ש, ושייך טעמו גם בהא דתניא בשבת דף י"ח ע"א פותקין מים לגינה ערב שבת עם חשיכה ומתמלאת והולכת כל היום כולו ומניחין מוגמר וגפרית, שתיכף הותחלה המלאכה להעשות, ואף כשהמים הם עדיין רחוקים מן הגינה אבל הא התחילו המים לילך שבהלוך זה יבואו להגינה להשקותה, וכן היה מותר מדינא ליתן חטין לתוך הרחים של מים אי לאו גזירה דמשמעת קול דאמר רבה, אף דטחינת החטים שיוטחנו בשבת לא הותחלו מאחר דכח הגלגול להרחים שיעשו הטחינה על כל החטים שהונחו שם הותחל מע"ש, אבל לא שייך זה בהעמידו מורה שעות באופן שהעלעקטרי שעושה המלאכה יתחיל לעשות מלאכתו בשעה פלונית, שעל הליכת מורה השעות שזה נעשה מתחלה קודם שנתחבר העלעקטרי לא שייך להחשיב שעושה, ועל תחיבת העלעקטרי באופן שיתחבר בשעה פלונית בשבת הרי הוא כסוף חמה לבא דאין להחשיבו למעשיו עתה בע"ש כדאיתא בסנהדרין דף ע"ז דכה"ג לא נחשב מעשיו לחייבו דודאי לא שייך לדמות לכפתו והביאו במקום שסוף חמה לבא דהוא כמקרב הדבר אצל האש דנחשב חציו, דהא דומה זה לאישקיל עליה בדקא דמיא דרק בכח ראשון נחשב מעשיו, שא"כ אין להחשיבו ככבר נעשה בע"ש.

ומאחר שלא נחשב כנעשה מע"ש, הרי אף שלא שייך לחייבו ואף לא לאסור מדאורייתא אף לא להנ"י, דהא אין זה חציו, שלתירוץ הנ"י ענין חציו הוא דנחשב כנעשה תיכף וליכא כלל ענין חשיבות שהוא כעושה אז בשעת הדליקה, ואף אם נימא שלא כהנ"י משום דעצם סברת הנ"י לא מובן כל כך דאף אם נימא כהקושיא דנחשב מעשיו אח"כ בעת שנשרף גדישו של חבירו לא שייך זה לחיובי שבת, דלענין נזיקין הוא חייב מדין כחו כגופו דהא מפורש בגמ' דכשהכלב עשה האש הוא בדין צרורות דחייב רק חצי נזק, שלכן באדם שליכא חדושא דצרורות להקל מגופו חייב נזק שלם וכשהרג אדם חייב מיתה כדאיתא בדף כ"ב לר' יוחנן משום דגם על כח חייב, אבל לענין חיוב שבת לא מצינו שיהיה חייב על הכח כשבא ממעשה גופו שעשה קודם השבת, אף אם דין חציו הוא על זמן שנעשה בשבת וצ"ע דברי הנ"י, שודאי לא שייך לחייבו מדאורייתא, מ"מ מסתבר ששייך לאסור מאותו האיסור שאסרו מדרבנן אמירה לעכו"ם עוד מכ"ש דהא מה שבא מצד כחו עדיף ממה שבא מצד דבורו. ואף אם נימא דאיסור אמירה לעכו"ם הוא שאסרו מצד שליחות נמי כיון שליכא דין שליחות ממש אלא מתקנה מחמת שעושה מצד ציווי הישראל ודאי יש להחמיר על מה שנעשה בכחו דהישראל. אבל אף אם נימא שאין לאסור אלא מה שתיקנו חכמים ואין למילף מזה לאסור גם מה שבסברא הוא חמור כיון שעכ"פ לא אסרו אף שהיה זה מחמת שלא היה ענין זה בימי חז"ל אין לזה איסור ממש מ"מ אין להתיר זה כיון שהוא דבר הראוי ליאסר.

אבל יש טעם גדול לאסור מטעם אחר דהא זילותא דשבת ואף זילותא דיו"ט הא אסרו בכמה דברים וכיון שברור שאיכא זילותא דשבת הוא בכלל איסור זה ממילא אף שלא אסרו זה ביחוד דכל ענין זילותא הוא האיסור. וגם פשוט לע"ד דעושה דבר שהוא זילותא לשבת הוא עובר בידיים

על חיוב הכבוד שמשמע שהוא ג"כ חיוב התורה שנתפרשו ע"י הנביאים שכתב הרמב"ם ריש פרק שלשים מהלכות שבת ד' דברים נאמרו בשבת שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים והן מפורשין ע"י הנביאים שלא כתב שתיקנו הנביאים משמע שהוא מדאורייתא ולשון מדברי סופרים הוא כדרך הרמב"ם שקרי לכל דבר שלא מפורש בתורה דברי סופרים אף שהוא מדאורייתא בין שהוא דבר הנלמד מג"ש ובין מה שנאמר הלכה למשה מסיני כדאיתא במ"מ ובכ"מ ריש פ"א מאישות שקידושי כסף הוא מדברי סופרים עיין שם, והוא כדא"ר אשי על פרועי ראש דבמיתה ועל ערל לב וערל בשר שאר"ח דמתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולימדנו דגמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואגמרה אקרא בסנהדרין דף כ"ב ע"ב ובעוד כמה מקומות, וכן הוא חיוב הכבוד לשבת שהוא מהלכה ונתפרשו ע"י הנביאים בקרא, והרמב"ם שם ה"ב פירש המעשים המחוייבים לעשות לכבוד השבת, וממילא מובן דהדברים שעשייתן הוא זילותא לשבת הוא ג"כ עובר על מצוה זו דכבוד שבת ועוד גרוע דהרי עובר זה במעשה, שלכן אף שנימא שאינו בכלל הגזירות דחכמים, אבל גם בלא צורך הוא עובר במעשה על חיוב כבוד השבת, וזה שהוא זילותא הוא דבר שמובן לכל, שלכן מסתבר לע"ד שאסור להעמיד בע"ש ע"י מורה שעות שיעשה העלעקטרי למחר מלאכה.

אבל עכ"פ מה שכבר נהגו להעמיד ע"י מורה שעות לכבות הנרות דעלעקטרי שהודלקו וגם שיחזרו להדלק אח"כ בסוף היום, אין לאסור מאחר דלכבוי הנרות של המנורות הגדולות שנקראו בלע"ז לאמפן שהיו דאש ממש נהגו בכל המקומות לכבותם ע"י עכו"ם והיו גם מקומות שהיו נוהגין לחזור ולהדליקם בביהמ"ד לתפלת נעילה ביו"כ ונמשך מזה באיזה מקומות שגם בשבת לעת ערב הדליקו ע"י נכרי לאמירת המזמורים אף שכבר צוחו הרבה עיין בנוב"ק חאו"ח סימן ל"ג אבל נתן טעם להמתירין, והרמ"א (או"ח) בסימן רע"ו סעי' ב' שנהגו רבים להקל לצוות לעכו"ם להדליק לצורך סעודה בפרט בסעודת חתונה או מילה ומשמע שבמקום צורך גדול מתיר שלכן אף שמן הראוי להחמיר ובגבולנו ביוראפ החמירו, מ"מ כיון שיש רבנותא שהתירו ונהגו כן בהרבה מקומות, אין לאסור מה שכבר נהגו להקל בהעמדת העלעקטרי בע"ש ע"י מורה שעות שיכבה וגם שידליק בשבת להזמן שהעמידו, וגם ממילא ליכא זילותא לשבת בזה וליכא טעם האחרון לאסור כיון שהיו מקומות שנהגו בזה אדרבה למצות כבוד סעודת שבת, ונשאר רק טעם הראשון שיש ג"כ לסמוך להתיר, אבל הבו דלא לוסף עלה להתיר גם לבשול ומלאכות אחרות ויש לאסור.

זקנך אוהבך, בלו"נ,
משה פיינשטיין